

відношенню до вимог середовища та поставлених особистістю цілей. Самоефективність, з одного боку, є джерелом власної поведінки в плані її ініціації, з іншого - забезпечує її реалізацію в плані необхідної діяльності і у змістовному відношенні.

Сприйнята самоефективність на початковому етапі діяльності впливає на вибір поведінкової стратегії та її реалізацію разом із іншими психологічними особливостями особистості. Експериментальні дослідження очікувань ефективності показали, що вони різняться за величиною, ступенем спільності, по охопленню всіх сфер діяльності та силі, а також виявили взаємовплив самоефективності та успішності дії [2, с.441].

У руслі соціально-когнітивної теорії було проведено чимало досліджень, присвячених аналізу впливу самоефективності на різні психологічні властивості, процеси, стани. Так було показано [3, с.64], що одним із основних когнітивних джерел мотивації є здатність до когнітивної репрезентації майбутніх результатів. Вочевидь, що мотивація особистості формується з суб'єктивних поглядів на реальність. Такі когніції включають як образи майбутніх подій і результатів діяльності, так й образи власних здібностей, зусиль, попереднього досвіду ефективності.

Аналіз подібного роду широкомасштабних досліджень призводить до висновку, що самоефективність не може розглядатися як окремий елемент психологічної дії, або як окремий елемент самосуб'єктивних відносин, або копінг-стратегії. Очевидно, і те, що самоефективність не може розглядатися поза самосвідомістю, оскільки вона заснована на когніціях індивіда щодо себе.

Список використаних джерел:

1. Голубкова Л.О. Поняття самоефективності та історія його дослідження. Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – Т. IX. – Част. 7. – К., 2007. – С. 41 – 46.
2. Галецька І. І. Самоефективність у структурі соціально-психологічної адаптації. Вісник Львівського університету. Сер. «Філософські науки». – 2003. – Вип. 5. – С. 433-442.
3. Ціннісна детермінація становлення обдарованої особистості: монографія / За ред. О. Л. Музики. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2017. – 220 с.

Ємець Наталія Анатоліївна,

кандидат філософських наук, доцент,

Національний університет «Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ І ПОВЕДІНКОЮ

Збільшення розмірів, значне посилення соціальної неоднорідності спільностей людей, які здійснюють одну й ту ж суспільно-політичну діяльність, та значне ускладнення всіляких соціальних зв'язків і відносин всіх учасників суспільно-політичного життя, розширення їх міжособових і

міжгрупових відносин призводять до процесів масовізації в різноманітних сферах сучасного суспільства. Таким чином формується масова свідомість, як відображення міжгрупової свідомості. Але на відміну від групової свідомості, де відбувається тільки постійне накопичення поглядів та позицій, процес масової свідомості супроводжується інтенсивним обміном інформацією з метою формування громадської думки.

Остання є одним з визначальних суспільно-політичних важелів. Тому управління масовою свідомістю і поведінкою є важливим напрямком соціально-психологічних досліджень. В нашій роботі ми ставимо за мету розглянути новітні підходи, котрі супроводжують вплив на масову свідомість і поведінку.

В сучасних умовах влада знань та інформації стала вирішальною у керуванні суспільством, відтісняючи на другий план вплив грошей і державного примусу. Державний, адміністративний та інший силовий примус усе більше замінюється на інформаційний вплив і психологічний примус. Людина, її повсякденне життя усе більше залежать від масової комунікації, що створює для неї своєрідну «другу реальність», вплив якої не менш значимий, ніж вплив об'єктивної реальності. Особливо яскраво це виявляється у формуванні міркувань з питань, що не знаходять відображення в її безпосередньому досвіді, наприклад, про обстановку в інших містах, регіонах, країнах, про політичних лідерів, про культурні заходи тощо.

Погоджуємося, що процес управління масовою свідомістю і поведінкою зводиться до маніпулювання. Зазначимо, що серед дослідників немає одностайного тлумачення цього явища. Зокрема, в інженерній психології та психології праці, його розглядають, як управління певними предметами, яке потребує майстерності та вправності при виконанні [5, с. 55]. Фахівці у сфері масової комунікації вважають, що маніпулювання являє собою систему засобів психологічного впливу з метою зміни громадської думки і поведінки людей [3, с. 136]. Аналітики засобів масової інформації тлумачать його, як приховане управління людьми або речами зі спритністю та зневажливим підтекстом [8].

Але всі вони вказують, що при маніпулюванні масовою свідомістю основні психологічні ефекти базуються на управлінні увагою, наприклад, відволікання, переміщення, зосередження, великої маси людей на стихійних мітингах, у натовпі, в ситуації демонстрації політичних лозунгів, програм тощо [4, с. 497]. Прийоми, які застосовують при маніпуляції, теж пов'язані з увагою, тобто спрямовуються на відволікання від дійсних намірів, приховування справжніх дій, створення ілюзії правдивості, величності і зацікавленості у інтересах мас.

Найчастіше ми спостерігаємо це в політичній сфері, – політики та їх політтехнологи вдаються до маніпуляції як механізму психологічного впливу та психологічної установки, за допомогою якого прагнуть сформувати вигідні для себе політичні настрої. Небезпека таких маніпулювань криється у формуванні стереотипних уявлень, ілюзій сприйняття і, як результат, хибних суджень про дійсний стан речей та спотворення дійсності.

Треба визнати, що ключову роль у маніпулюванні масовою свідомістю відіграють засоби масової комунікації. Маніпулятивні можливості засобів

масової комунікації досить добре відомі дослідникам, політикам, фахівцям в галузі реклами та імідж-мейкінгу, замовникам рекламної продукції та ін.

Маніпулятивний характер засобів масової комунікації визначають, по-перше, причини, викликані упередженістю та суб'єктивізмом людей, які працюють у сфері масової комунікації, тобто ті перекручування, що викликаються їх індивідуально-психологічними, особистісними властивостями, політичними пристрастями і симпатіями. По-друге, в основі такої характеристики ЗМК є причини, викликані політичними, соціально-економічними й організаційними умовами, у яких здійснюють свою діяльність засоби масової комунікації. Основна з них – залежність засобів масової комунікації від конкретних соціальних суб'єктів. Вона може виявлятися у двох основних формах – економічній та адміністративній. Економічна форма залежності виявляється в тому, що ЗМК у ринкових умовах працюють на певних клієнтів, наприклад, рекламодавців та інших замовників – представників великого капіталу. Адміністративна форма залежності виявляється в тому, що засоби масової комунікації підкоряються своїм засновникам. По-третє, це причини, зумовлені самим процесом функціонування засобів масової інформації. Для того, щоб привернути увагу і завоювати масову аудиторію, ЗМІ при подачі матеріалів і підготовці повідомлень керуються визначеними правилами і принципами. При цьому взяті ними на озброєння принципи добору матеріалів несумісні з глибокими аналітичними повідомленнями і часто перешкоджають створенню інформаційної картини світу, яка є адекватною реальності [2].

Засоби масової комунікації мають широкі можливості впливати на громадську думку і масову поведінку. Саме вони виконують функцію «маклера» у маніпулюванні масовою свідомістю з боку політиків. Масова інформація є одним з головних джерел формування у сучасних суспільствах соціально-політичних установок населення [1].

Однак, дослідники вважають, що її маніпулятивний вплив обернено пропорційний різноманіттю, плюралізму всієї тієї суми соціальних знань, якою наділений кожний індивід. Цю суму становлять: уявлення, які людина засвоює в процесі соціалізації у сім'ї, школі, під час роботи і спілкування в різних контактних групах; знання отримані із власного досвіду. Окрім того, багато людей формують свої погляди під впливом не лише масової інформації, але й ідей, запозичених із культури – літератури, мистецтва тощо.

За умов жорсткої політичної конкуренції чим інтенсивніший потік маніпулятивної інформації, яка спрямовується на людину, тим більше вона чинить супротив їй і намагається зайняти позицію, однаково віддалену від сторін-суперників. Американські дослідники називають цей психологічний феномен «войовничий нейтралітет».

З психологічної точки зору маніпуляція масовою свідомістю і поведінкою являє собою певний психологічний вплив на громадську думку і масову поведінку, є різновидом процесу переконання чи навіювання, або сугестії, майстерність виконання якої призводить до прихованого збудження у великій кількості людей, формування у них прагнень, установок, бажань, цілей, які не збігаються з їх існуючими прагненнями і бажаннями [7, с. 42-43]. Але ми вже

вказували, що варто враховувати ту обставину, що людям властиво не тільки піддаватися навіюванню, але й виробляти психологічні механізми захисту від нього, які визначають як контрсугестію [3, с. 142].

Численні дослідження засвідчують, що ефект пропагандистських кампаній, вплив певного комплексу ідей, що інтенсивно поширюються засобами масової комунікації, залежить від їх відповідності потребам, настроям, установкам, що були сформовані раніше у психології масової аудиторії. В кінцевому рахунку, зміст свідомості людей формується не політичними лозунгами та ідеологічними теоріями, а дійсністю. Тобто людина не пасивно сприймає інформацію, яка на неї звалюється, а шукає в ній відповіді на свої життєві питання і проблеми. Але треба визнати, що ті, хто «управляють» свідомістю мас та організують діяльність засобів масової комунікації, навчилися вміло враховувати «природні бажання» людини. На нашу думку, саме це й лежить в основі новітніх підходів у маніпулюванні масовою свідомістю і поведінкою.

Небезпека маніпуляції може бути сприйнята людиною як на рівні відчуттів, так і на рівні розуму. Фахівці з психологічної та інформаційної чутливості називають два основні напрями запобігання впливу на масову свідомість: ретельне відстеження ситуації, включаючи емоційну оцінку, й свідомий аналіз для виявлення наперед відомих механізмів психологічного впливу чи маніпулювання [7, с. 221].

Діапазон наслідків маніпуляції для індивіда достатньо широкий – від втрат тимчасових аж до втрат здоров'я і життя. Вже сам факт, що людьми маніпулюють і використовують їх як засіб для реалізації певних корисливих цілей, можна вважати втратою. Більше того, коли їх обманюють, не дають можливості засумніватися, критично зорієнтуватися у ситуації, змушують повністю або частково змінювати власні інтереси, діяти всупереч особистим інтересам. Однак, особистість, або група людей, стає жертвою маніпуляції за умов, коли вона виступає як її співавтор, співучасник. Тобто, коли люди під впливом отриманих сигналів перебудовують свої погляди, позицію, думки і розпочинають діяти за новою програмою, маніпуляція відбулася. Якщо ж людині вдалося захистити себе від маніпулятивного впливу, засумніватися, зберегти власну програму дій, то жертвою вона не стала.

Отже, можна зробити наступні висновки:

- в сучасних умовах людина і її повсякденне життя усе більше залежать від масової комунікації,
- процес управління масовою свідомістю і поведінкою зводиться до маніпулювання,
- ключову роль у маніпулюванні масовою свідомістю відіграють засоби масової комунікації,
- в основі новітніх підходів у маніпулюванні масовою свідомістю і поведінкою лежить врахування «природних бажань» людини,
- відмінною особливістю новітніх підходів в управлінні масовою свідомістю і поведінкою є безпосереднє включення людини в процес маніпуляції, ефективним запобіжником якого є контрсугестія.

Список використаних джерел

1. Закіров М. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології як фактор еволюції соціально-політичних відносин [Електронний ресурс]. // http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3047:suchasni-informatsijno-komunikatsijni-tehnologiji-yak-faktor-evolyutsiji-sotsialno-politichnikh-vidnosin&catid=81&Itemid=415
2. Михненко А., Месюк М. Владні інститути та громадянське суспільство: діалог чи маніпуляція суспільною свідомістю? [Електронний ресурс]. // <http://pravoznavec.com.ua/period/article/101962/%C0>
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія маніпулювання масовою свідомістю й поведінкою // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – Вип. VII. – 2006. – С. 135-151
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації: Навчальний посібник. – Чернівці: Книги – XXI, 2010. – 528 с.
5. Психологія мас: навчальний посібник / автор-упорядник Я.Є. Кальба. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 208 с.
6. Управління суспільним розвитком. Вступ до спеціальності: навч. Посіб./ [А.М. Михненко, В.Д. Бакуменко, С.О. Борисевич]. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – 84 с.
7. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб. / [В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева, Є.Д.Скулиш, О.Д.Бойко, В.В.Остроухов]; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ “ВШОЛ”, 2011. – 248 с. [Електронний ресурс]. // https://mil.univ.kiev.ua/files/29_965691167.pdf
8. Федотова Л.Н. Контент-аналитические исследования средств массовой информации и пропаганды. – М., 1988

Zuzeviciute Vaiva,

Prof., dr. (HP), Mykolas Romeris University,
Vilnius, Lithuania

Nauduziene Gitana

PhD student in education, Mykolas Romeris University,
Vilnius, Lithuania

EMOTIONAL INTELLIGENCE IN THE ERA OF COVID: LESSONS TO CONSIDER

Contemporary higher education is expected to assist students to achieve a set of competencies. Paradoxically expectations sometimes are contradictory. On the one hand, it is expected to provide students with opportunities to succeed individually, and on the other hand – also to help them to work in teams and to join the democracies as responsible citizens¹ (Zuzeviciute, Nauduzienė, 2020). These high, at times - contradicting - expectations pose immediate pressures on higher

¹ The Abstract is based on abridged materials published elsewhere: Zuzevičiūtė, Vaiva; Nauduzienė, Gitana. Emotional intelligence and on-line studies: students' perspective // ALTA'20: Advance learning technologies and applications : short learning programmes : annual international conference for education : conference proceedings, 2nd of December, 2020 = Pažangios mokymosi technologijos ir aplikacijos : trumpos mokymosi programos : tarptautinė konferencija skirta